

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ESERLERİNDE “ne ... ne (de) ...” BAĞLACI

Erkan SALAN*

Özet

Bu makalede, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bütün hikâye, roman, şiir, mektup ve denemelerinden hareketle “ne ... ne (de) ...” bağlacı yapı, kullanım ve anlam yönünden incelenmiştir. Giriş, inceleme ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşan bu çalışmanın giriş bölümünde “ne ... ne (de) ...” bağlacının kökenine ve tarihsel gelişimine değinilmiş; inceleme bölümünde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinde yer alan “ne ... ne (de) ...” bağlacının yapı, anlam ve kullanım özellikleri ayrıntılarıyla ele alınmış ve elde edilen bulgular sonuç bölümünde ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, ne ... ne (de) ..., olumsuzluk, kullanım, yapı.

“neither ... nor ...” CONJUNCTION IN AHMET HAMDİ TANPINAR'S WORKS

Abstract

In this article, taking Ahmet Hamdi Tanpınar's all stories, novels, poems, letters and essays as our basic research field, “neither... nor ...” conjunction have been studied with regard to its structure, use and meaning. Our study consists of 3 (Three) parts: introduction, research and conclusion respectively. Origin and historical development of “neither ... nor ...” have been touched in introduction part. In research section, structure, meaning and usage characteristics of relevant conjunction in Ahmet Hamdi Tanpınar's works have been stated in detail and finally, obtained findings have been expressed in conclusion.

Key Words: Ahmet Hamdi Tanpınar, neither ... nor ..., negativity, usage, structure.

1. Giriş

Türkçe, ilk yazılı kaynaklardan bugüne sözcük, sözcük grupları ve cümlelerle farklı dizimler ve birliktelikler oluşturabilen zengin bir dil görüntüsüyle karşımıza çıkmaktadır. Farklı yapısal birlikteliklerin oluşumunda *bağlaç* adı verilen dil unsurlarının işlevi ve önemi göz ardı edilemez. Türkçe, değişik işlev ve anlam özelliklerine sahip *bağlaçlar* bakımından zengin bir dildir. Bağlaçların bağlama işlevlerinin yanı sıra geniş anlatım olanakları sağlaması, Türkçenin zenginlik göstergelerinden biri olarak düşünülmektedir (Aksan, 2006: 78). Bu bakımdan her bir bağlama unsuru ayrı bir inceleme konusu oluşturabilecek kullanım ve işlev zenginliğine sahiptir. Bu amaçla Türkiye Türkçesinde önemli bir kullanım alanına sahip olan ve özellikle Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinde tipik kullanım özellikleriyle karşımıza çıkan “ne ... ne (de) ...” bağlacını ele alacağız. Çalışmamızda, bu

* Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, erkansalan46@hotmail.com

bağlacın Tanpınar'ın eserlerinde sahip olduğu yapı, anlam ve kullanım özellikleri ayrıntılarıyla incelenecektir. İncelemeye geçmeden önce bağlacın kökeninden ve tarihî gelişim sürecinden kısaca bahsetmek gereklidir.

“ne” sözcüğünün Orhun Yazıtlarında *soru zamiri*, *soru sıfatı*, *tahmin / kuvvetlendirme edatı* olmak üzere üç farklı işlevle; Uygurca metinlerde ise bu işlevlere ek olarak “ve, veya” anlamında *bağlama edatı* işleviyle de kullanımına rastlanmaktadır (Nalbant, 2003: 76). “ne” sözcüğü bu işlevlerini günümüze kadar korumakla birlikte günümüzde de devam ettirmektedir. Dil araştırmalarının bize sunduğu verilere göre bir sözcüğün sadece tek bir işlevle ortaya çıktığı ve tarihî süreç içerisinde farklı işlevler kazandığı bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan “ne”nin Türkçenin ilk yazılı kaynaklarında *sıfat*, *zamir* ve *edat* olarak çeşitli işlevlerde kullanılması, sözcüğün işlenmiş ve belirli bir tarihî gelişim sürecini geride bırakmış olduğunu göstermektedir. Bu düşüncelerden hareketle “ne” sözcüğü için geçmişte Türkçenin yazılı kaynaklar öncesi dönemine uzanan eski sözcüklerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Sözcüğün *Toharca* (Tekin, 2001: 257); *Türkçe* (Ergin, 1998: 354; Gülensoy, 2007-1: 605; Nişanyan, 2007: 346) gibi farklı kökenlere bağlı olduğunu ifade eden çeşitli dil araştırmacıları olmakla birlikte sözcüğün kökenine dair herhangi bir tespit bulunmayan araştırmacılar da (Clouston, 1972: 774; Nadelyev vd., 1969: 356) vardır. Fakat kökenin Türkçe olduğu fikri genel olarak yaygınlık kazanmıştır.

Bazı dil araştırmacıları tarafından soru sözcüğü olan “*ka”dan ve türevlerinden bahsedilmektedir (Temir, 1945; Barutçu Özönder, 1992: 72-73; Yavuzarslan, 1993; Gülensoy, 2007-1: 449). “*ka”dan türemiş bazı sözcüklerin kuvvetlendirme edatı olarak kullanılabildiği de ifade edilmektedir (Çağatay, 2008: 187). “*ka”, “ne” ile soru ve kuvvetlendirme işlevi bakımından benzerlik göstermektedir. “ne”nin ve “ne”den türeyen pek çok sözcüğün yanı sıra “*ka”dan türediği belirtilen pek çok sözcüğün de Türkçede oldukça geniş kullanım alanına sahip olduğu görülür. Bu bakımdan “ne”nin ve *ne* anlam işlevini taşıyan soru sözcüklerinin Türkçenin anlatım zenginliğine önemli katkılar sağladığını belirtebiliriz. Hem “ne” ve “*ka”nın hem de türevlerinin benzer işlevsel özelliklere sahip olmaları, kökenleri bakımından bir birlik olup olmadığını da sorgulanır hâle getirmektedir. Bu sözcüklerin köken bakımından karşılaştırmalı incelemeye konu olması, sözcüklerin kökeni açısından ilginç sonuçlar da ortaya çıkarabilir.

Türkçede, *ne* sözcüğünün yinelenmesiyle oluşmuş ve kullanıldığı cümleye olumsuzluk anlamı katan bir de “ne ... ne (de) ...” bağlacı vardır. “ne ... ne (de) ...” bağlacının kökeninin *Farsça* (Tevfik, 1909: 5; Nadelyev vd., 1969: 356); *hem Türkçe hem Farsça* (Deny, 1941: 643); *Türkçe* (Ergin, 1998: 354; Gülensoy, 2007-1: 606; Korkmaz, 2005: 121) olduğu şeklinde farklı fikirler vardır. Bunlara ek olarak Räsänen, olumsuzluk bildiren ne'nin köken bakımından *Rusça* ya da *Farsça* olabileceğini belirtirken (Räsänen, 1969: 353) Nişanyan Avrupa, İran ve Kuzey Hindistan dillerinin atası olarak kabul edildiğini belirttiği *Hintavrupa Anadili'*ne ait bir olumsuzluk edatı olabileceğini belirtir (Nişanyan, 2007: 346). Dil araştırmacılarına ait farklı görüşler, bağlacın kökeni konusunda belirsizlik meydana getirmiştir.

“ne ... ne (de) ...” bağlacının sadece olumsuzluk işleviyle çeşitli unsurları birbirine bağlaması, Orhun Yazıtlarında *zamir*, *sıfat* ve *edat* olmak üzere farklı işlevlerde kullanılan; bu işlevlerini Türkçenin tarihî gelişim süreci içerisinde koruyarak günümüze kadar getirmiş olan ve günümüz Türkçesinde de bu işlevlerle varlığını sürdüren

"ne" ile "ne ... ne (de) ..." bağlacındaki *ne* arasında köken bakımından bir birlik olmadığı düşüncesini akla getirmektedir. Çünkü en eski yazılı kaynaklardan bugüne *zamir*, *sıfat*, *zarf*, *edat* gibi farklı işlevlerle kullanılagelen "ne", Türkçenin ilk tarihî metinlerinde "ne ... ne (de) ..." şeklinde bağlaç oluşabilmesine kaynaklık edecek geçiş izlerini yansıtan olumsuz bir kullanıma sahip değildir. Buna ek olarak "ne ... ne (de) ..." bağlacının olumsuzluk ifadesiyle Farsçada çok kullanılması; Farsça kullanımlarda sondaki "ne"nin kuvvetlendirme edatıyla birlikte de kullanılabilmesi; "ne" sözcüğünün tek başına *olumsuzluk zarfı* (Öztürk, 1988: 146) ve *olumsuzluk edatı* (Öztürk, 1988: 54) olarak kullanılabilmesi şeklinde sıralayabileceğimiz nedenler, "ne ... ne (de) ..." bağlacının Türkçeye Farsçadan geçtiği ve olumsuzluk bildiren "ne" ile *sıfat*, *zarf*, *zamir* ve *edat* olarak kullanılabilen "ne"nin köken birliğine sahip olmadığı kanaatini destekler niteliktedir. Ayrıca "ne ... ne (de) ..." bağlacının Türkçede kullanılmaya başlandığı dönemlerden önceki yazılı kaynaklarda "ne" sözcüğünün tek başına *olumsuzluk* işleviyle kullanımına rastlanmamış olması, Farsçadan Türkçeye "ne ... ne (de) ..." bağlacı olarak geçtiği şeklinde yorumlanabilir. Bu düşünceleri ifade etmekle birlikte Orhun Yazıtlarında *soru zamiri*, *soru sıfatı*, *tahmin / kuvvetlendirme edatı* olarak kullanılan "ne" ile "ne ... ne (de) ..." bağlacında kullanılan "ne"nin köken bakımından karşılaştırmalı incelemeye muhtaç olduğunu da belirtmeliyiz.

"ne ... ne (de) ..." bağlacı, Hint-Avrupa dillerinin Avrupa koluna mensup olan Fransızcada *ni ... ni ...* şeklinde kullanılmakta; 16. yüzyıldan itibaren kullanılan bu *ni* şekli, aynı anlam ve görevle eski Latincedeki *nec* ve eski Fransızcadaki *ne*, *ned* şekillerine dayanmaktadır (Menabit, 2006: 72). Bu bakımdan aslında "ne ... ne (de) ..." bağlacının Farsçanın da ötesinde eski Latinceye uzanan bir tarihî geçmişinin olduğu görülmektedir. Ayrıca Sümercede hem önek hem de sonek olmak üzere *-nu-* şeklinde bir olumsuzluk ekinin kullanıldığı da ifade edilmektedir (Edzard, 2003: 113-114). Bu durum, bizde "ne ... ne (de) ..." bağlacının köken bakımından Farsça temelinden ziyade Sümerceden başlayarak Hint-Avrupa dillerini de kapsayan çeşitli incelemelerle ele alınması gerektiği ve geniş çaplı bir araştırmaya muhtaç olduğu kanaatini uyandırmaktadır.

Açık bir şekilde Karahanlı Türkçesi döneminde karşımıza çıkan (Hacıeminoğlu, 1992: 265) "ne ... ne (de) ..." bağlacının başlangıcını W. Radloff Uygur Türkçesi dönemine kadar götürmektedir (Menabit, 2006: 84). Ancak örnek olması açısından taradığımız Uygurca eserlerde "ne ... ne (de) ..." bağlacına rastlayamadığımızı da belirtmeliyiz. "ne ... ne (de) ..." bağlacının Harezmi Türkçesi döneminden itibaren yaygınlık kazanmaya başladığı ve hatta bu dönemde ikiden fazla unsuru birbirine bağladığı da (Hacıeminoğlu, 2000: 120) görülmektedir. Bu dönemden sonra günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan "ne ... ne (de) ..." bağlacının günümüz Türkiye Türkçesinde farklı kullanım özellikleriyle birlikte işlek bir bağlaç olarak eserlerde yerini aldığı görülmektedir.

"ne ... ne (de) ..." bağlacının olumsuzluk bildiren bir bağlaç özelliğine sahip olması, cümlenin yüklemine olumluluk-olumsuzluk açısından tereddütlü durumlar ortaya çıkarmıştır. Bu bağlacın kullanıldığı cümlelerde yüklem genellikle olumludur. Türkçenin tarihî gelişim süreci içerisinde cümlenin yüklemine bazı metinlerde -seyrek olmak üzere- olumsuz kullanımlarına da rastlanmaktadır: *Tınmadılar ne su'âl ü ne cevâb* (XIV. Yüzyıl) (Köktekin, 2007a: 192), ... *böyle bir küplere ne Cem ve ne Cemşid ve ne dâr mâlik olmamıştır*. (XVII. yüzyıl) (Gökyay, 1996: 52). Özellikle son dönemlerde "ne ... ne (de) ..." bağlacının kullanıldığı cümlelerde olumsuz

yüklemli kullanımların arttığı bilinen bir gerçektir. Çalışmamız aynı zamanda Tanpınar'ın eserlerinden hareketle bu tarz kullanımların kural mı yoksa kusur mu olduğuna da cevap vermeye çalışacaktır.

2. İnceleme

Tanpınar'ın eserlerinde “ne ... ne (de) ...” bağlacı sözcükleri, sözcük gruplarını, sözcük ve sözcük grubundan oluşan farklı unsurlu yapıları ve cümleleri olumsuzluk işleviyle birbirine bağlayabilen bağlaç olarak işlek bir kullanıma sahiptir. “ne ... ne (de) ...” bağlacını bağladığı unsurların yapısına göre dört farklı gruba ayırabiliriz:

2.1. Sözcüklerden oluşan “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapıları

Tanpınar'ın eserlerinde “ne ... ne (de) ...” bağlacı sözcükleri olumsuzluk işleviyle birbirine bağlayabilmektedir: *Hakikatte ne şiiir ne de hikâye yapıyor, evvelâ dil yapıyor.* (YG, s. 312), *İki Cihan Harbi daha olsun, ne kültür ne medeniyet kalır.* (HU, s. 95).

Sözcüklerden oluşan “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapılarında, “ne ... ne (de) ...” bağlacının isim tamlamalarının tamlayan ya da tamlanan unsurunu olumsuzluk işleviyle birbirine bağladığı görülmektedir. Bu durumda bağlama grubunun tamlananı ya da tamlayanı ortaktır. Bu kullanımda yüklem olumlu veya olumsuz olabilmektedir: *Ne onun ne de Sevim'in bilmesini istemem.* (AY, s. 39), *Bunun ne önü ne sonu vardır; onu demek istedim.* (H, s. 282).

Sözcükleri birbirine bağlayan “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapılarında, “ne ... ne (de) ...” bağlacının bazen “... ne de ...” şeklinde kullanıldığını da görmekteyiz. Tanpınar'ın eserlerinde bu kullanımın sözcükleri birbirine bağlama işleviyle yalnızca iki kez kullanıldığı görülmektedir. İlk “ne”nin kullanılıp kullanılmamasının anlamda herhangi bir değişikliğe yol açmaması, bu yapının oluşmasında başlıca etken olarak düşünülebilir. Başka bir ifadeyle bu kullanımın *ekonomi ve anlaşılabilirlik kanununa* (Gemalmaz, 1988: 1-2) dayandığı belirtilebilir. Bu yapının bulunduğu cümlelerde yüklem olumlu veya olumsuz olabilmektedir: *Yerde, ne de vücutta kan vardı.* (AY, s. 164), *Ama, neticenin böyle olması vâkıanın varlığından bizi şüphe ettiremez, değil mi? Ne de hazzından.* (YG, s. 318).

“ne ... ne (de) ...”li bağlama yapılarının tek *ne (... ne de ...)* ile kullanımında, “ne”nin daima kuvvetlendirme edatı (*de*) olarak kullanıldığı görülmektedir. Burada kuvvetlendirme edatının (*de*) bağlama yapısındaki kullanılmayan ilk *ne*'nin anlam işlevinin de ortadan kalkmasını engellediği düşünülebilir. Çünkü bu yapıda kuvvetlendirme edatını cümleden çıkardığımızda “ne”nin olumsuzluk işlevinin ortadan kalktığı ve cümlenin anlamında değişme meydana geldiği görülmekte; bu durumda meydana gelen yapı, Türkiye Türkçesinde ancak ve bağlacı kullanılarak ifade edilebilen yapı olarak karşımıza çıkmaktadır:

Ama, neticenin böyle olması vâkıanın varlığından bizi şüphe ettiremez, değil mi? Ne de hazzından. (YG, s. 318)
(Ama neticenin böyle olması vâkıanın varlığından ne de hazzından bizi şüphe ettiremez, değil mi?)

Ama neticenin böyle olması vâkıanın varlığından ne hazzından bizi şüphe ettiremez, değil mi? ("Ama neticenin böyle olması vâkıanın varlığından ve hazzından bizi şüphe ettiremez, değil mi?" şeklinde düşünülebilir!)

Tanpınar'ın eserlerinde "ne ... ne (de) ..." bağlacı iki sözcüğü birbirine bağlayabildiği gibi ikiden fazla sözcüğü de birbirine bağlayabilmektedir. Bu kullanımın örneklerine Harezmi Türkçesinde (Hacıeminoğlu, 2000: 120), Çağatay Türkçesinde (Eraslan, 1999: 146), Eski Anadolu Türkçesinde (Dilçin, 1991: 300), XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesinde (Dağlı ve Kahraman, 2001: 77) ve Türkiye Türkçesi ağızlarında da (Yavuz, 2010: 412) rastlanmaktadır. "ne ... ne (de) ...", çoğunlukla (52 adet) iki sözcüğü birbirine bağlarken seyrek olarak (7 adet) ikiden fazla sözcüğü birbirine bağlamaktadır: *Artık ne kıyı ne deniz vardı.* (YG, s. 168), *Bence ne şark ne şu ne bu vardır; etrafımızda gördüğümüz hayat vardır.* (MB, s. 91), *Bu mahşerde ne öldüren ne öldürülen ne seven ne sevilen birbirinden fark edilir.* (BŞ, s. 95).

Sözcükleri birbirine bağlayan "ne ... ne (de) ..." bağlacı, çoğunlukla *kuvvetlendirme (de) edatı* olmadan (35 adet) ve daha az olmak üzere *kuvvetlendirme edatıyla* (24 adet) kullanılmaktadır.

Olumsuz anlam işlevine sahip "ne ... ne (de) ..." bağlacının kullanıldığı cümlelerin yüklemi, çoğunlukla olumlu (37 adet) ve -daha az olmak üzere- olumsuzdur (22 adet). Tanpınar'ın eserlerinde, sözcüklerden oluşan "ne ... ne (de) ..."li bağlama gruplarının bulunduğu cümlelere ait yüklemelerin olumlu ya da olumsuz olmasında çeşitli etkenlerin var olduğunu görmekteyiz. Bunlar:

1. Sözcüklerden oluşan "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapılarının yer aldığı cümleler, olumsuz işleve sahip *-mAdAn* zarf-fiil ekiyle zarf işlevli yapılara dönüşebilmektedir. Dolayısıyla bu kullanım, "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubunun ait olduğu yüklemi olumsuz hâle getirmektedir. Türkçede *-mAdAn* eki tek başına kalıplaşmış bir ek olduğu için olumlu kullanılmasına imkân yoktur. Bu yapıların zarf işlevi gördüğü cümlelerin yüklemi ise daima olumludur. Bu kullanımın 3 adet örneği vardır: *Hakikatte bir türlü atlayamadığı bir eşğin üstünde kararsız ve biçare, ne geriye ne ileriye kılmıdamadan kalmıştı.* (MB, s. 82), *Filhakika onun bembeyaz sahifesi üzerine her hâtıra yazılabilir, her hareket tasavvur edilebilir, her tasavvur onun ne beyazlığını ne de bütünlüğünü bozmadan oradan fıskırabilirdi.* (HU, s. 326).

2. Sözcükleri birbirine bağlayan "ne ... ne (de) ..."li cümlelerin *-dlk*, *-AcAk* sıfat-fiil ekini aldıkları durumlarda, ekten önce daima bir olumsuzluk ekinin kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu kullanım, "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubunun ait olduğu yüklemi olumsuz hâle getirmektedir. Tanpınar'ın eserlerinde bu durumun 3 adet örneği vardır: *Üst üste kaybettiği dört çocuğun acısı, gelin olarak geldiği ve bir zamanlar ne Mümtaz'ın ne de Nuran'ın hayalinin alamayacağı bir debdebe içinde halayıklar, ahretlikler sazlar, sohbetler arasında yaşadığı bu eve, hattâ bu semte uğramasını menediyordu.* (HU, s. 176), *Ne yemekten ne servisten anlamadığı, hattâ böyle şeylere ehemmiyetsiz gözü ile baktığı âşikârdı.* (H, s. 178). *-dlk*, *-AcAk* sıfat-fiil ekleri için karşılaşılan bu durum, aynı kullanımlarda *-An* sıfat-fiil eki için geçerli değildir. Çünkü bu fiilimsi eki, genellikle olumsuzluk ekiyle birlikte kullanılmamaktadır. Bu yüzden olumsuzluğun bütün sıfat-fiil ekleri için sabit olmadığı görülmektedir: *Ortasına doğru bir yerde ağaçta devekuşunun resmidir diye acayip ve acemi bir elle yazılmış başlığın altında ne*

deveye **ne** kuşa benzeyen bir resim, alt tarafında yalanmış mürekkebin kararttığı karışık bir desen vardı. (HU, s. 50).

3. “ne ... ne (de) ...”li bağlama grubunun bulunduğu cümlede, olumsuzluk bildiren bir sözcük ya da sözcük grubu bulunması durumunda yüklem kesinlikle olumsuzdur. Burada “ne ... ne (de) ...”li bağlama grubu, olumsuzluk bildiren yapının açıklayıcısı ve pekiştiricisi durumundadır ve dolayısıyla yüklemle bir ilgisi yoktur. Bu kullanımın 3 adet örneği vardır: **Ne ben ne de kimse, hiçbirimiz bir şey yapamıyorduk.** (SAE, s. 140), **Ne eskiye ne yeniye, hiçbir şeye mukavemet edemiyoruz.** (YG, s. 208), **O zaman, ne testere ne bıçak, hiçbir şey işlemiyordu.** (SAE, s. 174).

4. Yüklem ile “ne ... ne (de) ...”li bağlama grubu arasına herhangi bir unsur girdiğinde, yüklem genellikle olumsuz olmaktadır. Bağlama grubunun yüklemden uzaklaşmasıyla olumsuzluk etkisinin azalması, bu durumun başlıca nedeni olarak düşünülmektedir (Safa, 1999: 19). Ayrıca burada bağlama grubunun vurgulanan unsur olmaktan çıkması da dikkate değerdir. Aksi durumlarda yüklem genellikle olumlu olduğu görülmektedir: **Ne o ne de İhsan, Muhtar’ın masasına bakmıyorlardı.** (SD, s. 240) (olumsuz), **Fakat Leylâ şu anda ne Selim’i ne de Suat’ı düşünüyordu.** (AY, s. 224) (olumlu).

Sözcükleri birbirine bağlayan “ne ... ne (de) ...”li bağlama grubunda, bazen bağlanan unsurlar arasına çeşitli sözcük ya da sözcük grupları girebilmektedir. Bu durum “ne ... ne (de) ...” yapısının kalıplaşmadığının göstergesi olarak yorumlanabilir: **Ne Boğaz ve ne Haliç, bu tarzda ticaret ve sanayi kolaylığı için feda edilecek yerler değildir.** (YG, s. 174), **Tek ümidimiz Avrupa birliğidir, onu da ne Amerika ne İngiltere hattâ ne de Rusya ister.** (TM, s. 214), **Ne elbise ne yaş hattâ bir nispette kalmak şartıyla ne güzellik ne iş ona tesir ederdı.** (HU, s. 192).

Tanpınar’ın eserlerinde, yüklemi olumlu 36 adet “ne ... ne (de) ...” yapısı ve 1 adet “... ne de ...” yapısı; yüklemi olumsuz 21 adet “ne ... ne (de) ...” yapısı ve 1 adet “... ne de ...” yapısından oluşmuş, sözcükleri birbirine bağlayan toplam 59 adet “ne ... ne (de) ...” yapısı vardır.

2.2. Sözcük gruplarından oluşan “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapıları

Tanpınar’ın eserlerinde “ne ... ne (de) ...” bağlacı, isim ve sıfat tamlamaları, fiilimsi grupları ve -seyrek olmak üzere- unvan grupları gibi sözcük gruplarını olumsuzluk anlam işleviyle birbirine bağlayabilmekte ve bu kullanımların pek çok (148 adet) örneği bulunmaktadır. “ne ... ne (de) ...” bağlacı, bu örneklerin çoğunda tamlamaları birbirine bağlamaktadır: **Ne Mümtaz bu kadar sevebileceğini ne Nuran bu tarzda seveceğini düşünmüştü.** (HU, s. 142) (fiilimsi grubu), **Ne dilindeki ağırlık ne de ellerindeki titreme geçti.** (SAE, s. 66) (sıfat tamlaması), **Ne ev halkının azarları ne ustaların kovalaması kâr etti.** (SD, s. 16-17) (isim tamlaması), **Ne babamda ne annemde haysiyet denen şey yok...** (SD, s. 27) (eksilteli isim tamlaması / iyelik öbeği).

Bu yapıdaki “ne ... ne (de) ...”li bağlama gruplarının yer aldığı cümlelerde, yüklemelerin olumlu (74 adet) ve olumsuz (74 adet) örneklerinin eşit sayıda olduğu görülmektedir. Yüklemelerin olumlu ya da olumsuz olmasında çeşitli etkenler söz konusudur. Bunlar:

1. Yüklem ile "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubu arasına herhangi bir cümle unsurunun girmediği durumlarda yüklem genellikle olumsuzdur. Burada olumsuz anlam işlevine sahip bağlama grubunun vurgulu olması ve olumsuzluk açısından yüklemi etkilemesi yüklem olumsuz olmamasında başlıca etken olarak düşünülebilir: **Ne yeni, süslü elbiselerim ne su geçmez potinim ne sıcak paltom vardı.** (SAE, s. 22), **Ne esaslı bir düşüncem ne şahsı bir keşfim veya tercihim vardı.** (YG, s. 301).

2. Yüklem ile "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubu arasına herhangi bir cümle unsuru girdiği durumlarda yüklem genellikle olumsuzdur. Bağlama grubunun yüklem olan olumsuzluk etkisinin azalması ve cümle vurgusunu kaybetmesi bu durumun başlıca nedeni olarak ifade edilebilir: **Ne etrafımdakilerin ızırabı ne evi dolduran çığlıklar ne mırıldanan dualar bu akışın altından sıyrılamıyordu.** (YG, s. 127), **Ne belindeki kırmızı peşkir ne göğüslerinin meydan okuyuşu ve boynunun güvercin dolgunluğu sabahki perişan kıyafetinde olduğu gibi yaşını gizlemiyordu.** (AY, s. 35).

3. Olumsuzluk bildiren bir sözcük veya sözcük grubunun cümlede bulunması durumunda, yüklem kesinlikle olumsuz olmaktadır. Bu kullanımlarda, "ne ... ne (de) ..." bağlacı olumsuzluğu pekiştiren bir işleve de sahiptir. Tanpınar'ın eserlerinde bu kullanımın örnekleri (14 adet) kural teşkil edecek sayıdadır: **Tabiatıyla ne bu Şerbetçibaşı'nın ne de Saliha Sultan'ın kim olduğunu hiç kimse merak etmiyordu.** (SAE, s. 94), **Ne kızıyla oynadığı zeybeği ne Halit Ayarcı'dan gördüğü ikramı ne de Ahmet Zamanî'nin kabirini ziyaret ettiğimiz gün kendisine Çamlıca'da çektiğim yoğurtlu kebab ziyafetini hiç unutmuyordu.** (SAE, s. 340). "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubu, olumsuzluk bildiren yapının açıklayıcısı ve pekiştiricisi olarak kullanılabilir: **Halbuki onların hiçbiri, ne çocukluğum ne tahsil senelerim ne babam ne ondan evvelkiler hiçbiri yaşamıyor.** (H, s. 285), **Ne çünkü sefaletim ne bugünkü refahım, hiçbir şey onun mucizesiyle doldurduğu seneleri benden bir daha alamadılar.** (SAE, s. 22).

4. Bağlama grubunun bulunduğu cümlelerin -dlk, -AcAk sıfat-fiil eklerini aldıkları durumlarda, sıfat-fiil ekinde önce daima bir olumsuzluk ekinin kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu kullanım "ne ... ne (de) ..." bağlama grubunun ait olduğu yüklemi olumsuz hâle getirmektedir. Tanpınar'ın eserlerinde bu kuralın 7 adet (-AcAk 1 adet, -dlk 6 adet) örneği vardır: **Çocukluğumda, ne Şerbetçibaşı Elması'nın hırsız ne miras kaçıracısı ve Doktor Ramiz'in hastası olmadığım o mesut zamanlarda, sabah kahvaltımızı yaparken herkes o gece gördüğü rüyayı anlatırdı.** (SAE, s. 117), **Fakat, ondan öğrendiği tabirle, bu küçük "Scala" kurulur kurulmaz, evde ne kendisinin ne de efendisinin rahatı kalmayacağını kestiren Ali, onu bu ziyaretlerinde yalnız bırakmıyor...** (MB, s. 140). İsim görevinde kullanılabilen yapılar meydana getiren -dlk ve -AcAk sıfat-fiil ekleri için geçerli olan bu durum, -mAk isim-fiil eki için geçerli değildir. Çünkü bu fiilimsi ekinin Tanpınar'ın eserlerinde olumsuzluk ekiyle kullanımı yoktur: **Fakat ne bu saçların parıltısı ne de şimdi mayo içindekinden başka türlü güzel olan endamını beğenmeğe pek vakti olmadı.** (H, s. 301), **Fakat ne kim olduklarını ne de nereden gelip nereye gittiklerini anlayabilmek mümkün oldu.** (H, s. 71).

5. Bağlama grubunun yer aldığı cümlelerin -mAdAn zarf-fiil ekini alarak zarf işlevli yapıya dönüştüğü de görülmektedir. Bu zarf-fiil ekinin yapısı gereği, bağlacın bağlı olduğu yüklem olumsuzdur. Tanpınar'ın

eserlerinde bu kullanımın tek bir örneği vardır: *Yavaş yavaş Behçet Bey ısrarı, inceleyici zekâsı, teferruat düşkünlüğü ile devlet denen mekanizmanın daima gölgede kalan, ne adı ne şahsiyeti göze çarpmadan çalışan o esaslı çarklarından biri olmuştur.* (MB, s. 60).

Tanpınar'ın eserlerinde sözcük gruplarını birbirine bağlayan “ne ... ne (de) ...” bağlacının bazen “... ne de ...” şeklinde kullanıldığı da (14 adet) görülmektedir. Bu kullanımda ilk *ne*'nin anlam yükünün olmaması ve anlam işlevinin *de* kuvvetlendirme edatıyla giderilmesi “ne”nin kullanılmamasında başlıca etken olarak düşünülebilir. Çünkü bu yapıda “ne” hiçbir zaman kuvvetlendirme edatı (*de*) olmadan kullanılamamaktadır: *Onun ciddiliği, saadeti kendi içinde bulan cömert yaratılışı ne de sakın güzelliği vardı Pakize'de.* (SAE, s. 147), *Vakîâ, şehrin saatleri ne de hususî saatler hâlâ gereği gibi muntazam işlemiyor.* (SAE, s. 347).

Bu yapıda, bazen ilk kısımda kullanılan olumsuz anlamlı bir sözcük “ne”nin işlevini de yerine getirebilmektedir: *Hiçbir fizyolojist ne de eski ilm-i menafiülaza onun kadar el çeşitlerini bilmezdi.* (AY, s. 275).

Sözcük gruplarını birbirine bağlayan “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapılarının bulunduğu cümlelerin ikisinin yüklemi olumluysen diğelerinin yüklemi olumsuzdur. Yüklem ile bağlama grubu arasına herhangi bir unsurun girmesi veya girmemesi, bu durumun başlıca nedenidir.

Tanpınar'ın eserlerinde, “ne ... ne (de) ...” bağlacının *ne* (*ne “sözcük grubu” ne de “sözcük grubu”*) *ne* (“sözcük grubu”) şeklinde iç içe girişik yapı oluşturabildiği görülmektedir: *Uçak yolculuğunun ne Valéry Larbaud'su ne de Blaise Cendrars'ı ne Apollinaire'i ve Paul Morand'ı çıktı.* (YG, s. 241).

“ne ... ne (de) ...” bağlacının sıklıkla *eksiltili isim tamlaması / iyelik öbeği* yapılarıyla bağlama grubu oluşturabildiği (40 adet) görülmektedir. Bu kullanımlar, “ne ... ne (de) ...” bağlacının çoğunlukla kısa dil yapılarını bağlamaya elverişli olduğunun göstergesi olarak da yorumlanabilir. Çünkü bunlar tamlayan unsuru düşmüş, sözcük görünümünde *eksiltili isim tamlaması / iyelik öbeği* yapılarıdır: *Ne parmaklarında ne boynunda hiçbir süs yoktu.* (AY, s. 196), *Hâlınden şikâyet etmez, ne servetinden ne de yokluğundan bahsedirdi.* (SD, s. 292).

Sözcük gruplarını birbirine bağlayan “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapılarında, çoğunlukla iki sözcük grubu (123 adet) birbirine bağlanmaktadır. Bunun yanı sıra seyrek olmak üzere ikiden fazla (21 adet 3, 3 adet 4 ve 1 adet 6) sözcük grubunun da birbirine bağlandığı görülmektedir.

2.3. Cümlelerden oluşan “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapıları

“ne ... ne (de) ...” bağlacı sözcükleri, sözcük gruplarını birbirine bağladığı gibi cümleleri de olumsuzluk işleviyle birbirine bağlayabilen bir bağlaçtır. “ne ... ne (de) ...”nin Tanpınar'ın eserlerinde bu işlevi büyük ölçüde koruduğu ve işlek bir kullanıma (110 adet) sahip olduğu görülmektedir: *Ne şahı kımlıdatabiliyor ne süvariye geri atabiliyordu.* (MB, s. 50), *Bizi değiştirecek şeylere karşı ne bir mukavemet gösterebiliyoruz ne de ona tamamiyle teslim olabiliyoruz.* (YG, s. 35), *Ne içindeyiz zamanın / Ne de büsbütün dışında; / Yekpâre, geniş bir ânın / Parçalanmaz akışında.* (B, s. 19).

Ahmet Hamdi Tanpınar, eserlerinde genellikle uzun cümleler kullanan bir yazar olmasına rağmen "ne ... ne (de) ..." bağlacıyla birbirine bağlanan cümlelerin çoğunlukla kısa cümleler olduğu görülmektedir. Bu, "ne ... ne (de) ..." bağlacının kısa unsurları birbirine bağlamaya elverişli bir bağlaç olduğunun veya / ve anlatımda vurgulama yoluyla kuvvetlendirmeyi sağlama amacının bir göstergesi olarak düşünülebilir: **Ne ölüm var ne de hayat var.** (HU, s. 67), **Muhtar'a ne alışılır ne de sevilir.** (SD, s. 297), **Ne evliyim ne de kocam deli.** (H, s. 299).

"ne ... ne (de) ..." bağlacının çoğunlukla iki cümleyi birbirine bağladığı ve bunun dışında sadece dört örnekte üç farklı cümleyi birbirine bağlayarak birleşik cümle yapısı oluşturduğu görülmektedir. "ne ... ne (de) ..." bağlacının ikiden fazla cümleyi birbirine bağladığı yapılar Çağatay Türkçesinde (Köktekin, 2007b: 118; Karasoy, 1998: 132), Eski Anadolu Türkçesinde (Tiken, 2004: 95), XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesinde (Kahraman ve Dağlı, 1999: 172) ve Türkiye Türkçesi ağızlarında da (Yavuz, 2010: 414) rastlanmaktadır. İki den fazla unsuru birbirine bağlayan bu bağlama yapısının oluşumunda, genellikle cümle kısalığının önemli bir etkiye sahip olduğunu görmekteyiz. Ayrıca bu cümleler ortak öge veya kiplere de sahiptir: **Vâkıa bu son karşılaşmada ne enstitü yıkıldı ne param azaldı ne mevkiim sarsıldı.** (SAE, s. 303), **Günlerce doğru dürüst ne yemiş ne içmiş ne de uyku uyumuştı.** (MB, s. 52).

"ne ... ne (de) ..."li bağlama yapısında, bazen ilk "ne"li kısmın sözcük ve sözcük grubunun bağlanmasıyla oluşmuş "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubundan meydana geldiği görülmektedir. Bu, "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapılarının iç içe geçerek kullanılabilirdiğini gösteren farklı ve Türkçede genellikle karşılaşılmayan bir kullanımdır: **Bu sefer gariptir ki Selim ne Dufrènes'lerin ne de Dördüncü Henri'nin sevgilisinin evini merak etmişti ne de Andrienne'i düşünmüştü.** (AY, s. 195), **Nitekim katlanıyormuş da! "İğreniyordum, ama bu da bir hayat... diyordum. Ama seni görünce iş değişti. Şimdi kabil değil artık! Ne bu ayıpla yaşayabilirim ne de seninle?.. Ne de sensiz" demiş ve kendisini öldürmesi için yalvarmış, o da peki! demiş.** (SD, s. 198).

Cümlelerin birbirine bağlandığı "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapılarında yüklemelerin kurallı bir şekilde olumlu olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Tanpınar'ın eserleri, cümlelerden oluşan "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapılarında yüklemelerin olumlu olduğunu ve olması gerektiğini gösteren önemli örneklerdir. Tanpınar'ın eserlerinde bunun tek bir istisnası vardır. İstisna olan bu örnekte de "ne ... ne (de) ..." ile bağlanan iki cümleden ilkinin yüklemi olumluyken ikinci cümle yüklemi olumsuzdur. Bu kullanımın gözden kaçmış yanlış bir tercih olabileceği kanaatini taşımaktayız: **Düşündüklerini aynıyla koyabilmek, hikâyesini hiç bir noktayı unutmadan anlatabilmek için ne hilelere başvuruyor ne çetin meseleleri asrıyla beraber halletmiyor!** (YG, s. 452).

Bu yapıda, "ne ... ne (de) ..." bağlacının değişik şekli olan "... ne de ..."nin diğer yapılar göre çok daha fazla kullanımının olduğunu (39 adet) görmekteyiz. Bu kullanımlarda "... ne de ..."li bağlama yapısının ilk kısmı olumsuz cümle; ikinci kısmı ise olumlu cümledir (*olumsuz cümle + ne de + olumlu cümle*). İlk kısımdaki olumsuzluğun açık bir şekilde "ne ... ne (de) ..." yapısındaki ilk "ne"nin olumsuzluk işlevini de yerine getirdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu yapı, "ne ... ne (de) ..." bağlacında "ne"nin olumsuzluk işlevini gösteren ilginç ve somut bir yapıdır. Tanpınar'ın eserlerinden hareketle Türkiye Türkçesinde "ne ... ne (de) ..." bağlacının "... ne de ..." şeklinde düzenli bir kullanımının da var olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Cümleleri birbirine bağlayan "... ne

de ...” bağlacı her zaman kuvvetlendirme edatıyla (*de*) birlikte kullanılmaktadır: *Yaşanmış hayat unutulmuyor ne de büsbütün kayboluyor, ne yapıp yapıp bugünün veyahut dünün terkibine giriyor.* (BŞ, s. 15), *Onların lehte ve aleyhte Selim’in vereceği hükümlere hiçbir ihtiyaçları yoktu. Ne de Selim’in kendisi veya düşünceleri onlar için bir mikyasa olabilirdi.* (AY, s. 103).

Cümleleri bağlayan “ne ... ne (de) ...” bağlacının “... ne de ...” şeklindeki kullanımı, aslında yeni ortaya çıkmış bir kullanım değildir. Bu kullanımın Eski Anadolu Türkçesinde ... *ne hod / ho ...*, ... *ne hem ...*, ... *ne dahı ...* şeklinde Farsça *hod / ho*, *hem* ve Türkçe *dahı* kuvvetlendirme edatları ile birlikte aynı işlev ve kullanımla var olduğu tespit edilmiştir (Tiken 2004: 94). Bugünkü kullanıma göre tek fark, kuvvetlendirme edatındaki farklılıktır. Bu bakımdan Tanpınar’ın eserleri, Eski Anadolu Türkçesinde ... *ne hod / ho ...*, ... *ne hem ...*, ... *ne dahı ...* şeklinde karşımıza çıkan yapının Türkiye Türkçesinde “... ne de ...” şeklinde varlığını sürdürdüğü dikkate değer eserler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cümleleri birbirine bağlayan “... ne de ...” bağlama yapısının farklı iki kullanımı vardır. Bu kullanımlarda “... ne de ...” bağlacının her iki tarafındaki cümlenin olumsuz yükleme sahip olduğu görülmektedir. Burada “... ne de ...” yapısı kanaatimizce farklı bir işleve sahiptir ve bu işlev bizi Türkiye Türkçesinde “ne”nin “ve” işlevinde de kullanılan bir bağlaç olabileceği düşüncesine yaklaştırmaktadır. Çünkü buradaki olumsuzluğun “ne” ile ilgisi yoktur ve “ne” sadece olumsuz iki eş cümleyi birbirine bağlamaktadır:

Hiçbir düşüncesi onlara çarparak kendisine dönmeyecek ne de doğrudan doğruya kendiliklerinden gelen huşunetle onu içinden sarsmayacaklardı. (AY, s. 72) (“Hiçbir düşüncesi onlara çarparak kendisine dönmeyecek ve doğrudan doğruya kendiliklerinden gelen huşunetle onu içinden sarsmayacaklardı.” şeklinde düşünülebilir!)

Fakat Zeynep Hanımın intiharı hiçbir erkeği hafifletmişe benzemiyordu. Ne de yine bu erkeklerden herhangi birini tabii kocasından başka, büyük bir teessüre düşürmemişti. (SAE, s. 166) (“Fakat Zeynep Hanımın intiharı hiçbir erkeği hafifletmişe benzemiyordu ve yine bu erkeklerden herhangi birini tabii kocasından başka, büyük bir teessüre düşürmemişti.” şeklinde düşünülebilir!)

“ne” sözcüğünün Uygur ve Karahanlı Türkçesi döneminde “ve” işlevine de sahip bir bağlaç olduğu tespit edilmiştir (Nalbant 2003: 84). Bugün Türkmen Türkçesinde “hem” sözcüğü, “hem ... hem ...” şeklinde yinelemeli bağlaç olarak kullanılabilirdiği gibi “hem” şeklinde “ve” işlevli bağlaç olarak da kullanılabilir (Salan, 2011: 1672). Aynı durumun “ne” sözcüğü için de geçerli olduğu; “ne”nin “ve” işleviyle Türkmen Türkçesinde de korunduğu görülmektedir: *Biz muña çıdap bilmeris kim bir gödek bize ne butumıza hıyanat ve äsgermezlik etmegini.* (Biz bir hainin bize ve putumuza ihanet etmesine ve bizi küçük görmesine dayanamayız.) (TE-7, s. 42). Bu bakımdan Tanpınar’ın eserlerinde geçen örnekler, “ne”nin “ve” işlevini Türkiye Türkçesinde de koruması olabileceği düşüncesini destekler niteliktedir.

2.4. Farklı unsurların bağlanmasıyla oluşmuş “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapıları

Bu yapılar, "ne ... ne (de) ..." bağlacının bağladığı unsurların farklı özellikte olduğu yapılardır. Başka bir ifadeyle "ne ... ne (de) ..." bağlacının -sözcük ve sözcük grupları olmak üzere- farklı unsurları aynı bağlama grubu içerisinde birbirine bağladığı yapılardır. "ne ... ne (de) ..."nin bu kullanımı, Tanpınar'ın eserlerinde sık karşılaşılan kullanımlardandır. Bunları bağladıkları unsurların sayısına göre dört gruba ayırabiliriz:

2.4.1. İki unsurlu "ne ... ne (de) ..." yapıları: Bu kategoride, Tanpınar'ın eserlerinde en çok kullanılan "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapılarıdır. Bu yapıların toplam 54 adet örneği ve iki şekilli kullanımı vardır:

2.4.1.1. ne (sözcük grubu) ne (sözcük): Tanpınar'ın eserlerinde sık karşılaşılan (17 adet) "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapılarıdır: *Biz vardığımız zaman ne koca konaktan ne de mahalleden eser kalmıştı.* (MB, s. 90), *Her şey düzeldiği zaman ne ihtiyar kadını ne de bahriyeliyi görebildik.* (SD, s. 143).

Bu gruptaki bağlama yapılarının bulunduğu cümlelerde yüklem çoğunlukla olumluyken (11 adet) olumsuz örneklerin de (6 adet) olduğu görülmektedir. Yüklem ile bağlama grubu arasına herhangi bir sözcük veya sözcük grubunun girmesi, olumsuz anlama sahip *hiç*, *hiçbir* sözcüklerinin cümlede kullanılması, "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubunu içinde barındıran cümlelerin -*dlk*, -*AcAk* fiilimsi eklerini olumsuzluk ekiyle birlikte almaları genel olarak yüklem olumsuz olmasının başlıca nedenleridir: *Tevfik Beyin, ne hanımını ne de oğlu Yaşar'ı hiç sevmediğini, fakat Talât Beyin aşk macerasından sonra ailede kadın boşamaktan herkes korktuğu için tahammül ettiğini bilirdik.* (SD, s. 156), *Fakat başlangıcını bilmediğim çok mühim meseleler üzerinde yazılmış bu eserler ne benim edebî zevkime ne de anlayışına hiçbir tesir yapmadılar.* (SAE, s. 7), *Ne Süleyman'ın kendisi ne Belkis tek başlarına bu aşk hikâyesinin sembolü olamazlardı.* (AY, s. 135).

Buradaki bağlama yapısı örneklerinde değişik bir kullanım vardır. Anlam olarak dört unsurun birbirine bağlandığı tek bağlama grubu, "... ne de ..." yapısının sadece iki unsuru birbirine bağlayabilmesinden dolayı birbirinden farklı iki grup şeklinde ifade edilmiştir. Birbirinden farklı iki bağlama grubu gibi görünen bu örnek, aslında dört unsurun birbirine bağlandığı tek bağlama yapısıdır: *Köşk yok ki artık... Ne de çocuklar. Ne Süleyman'ın horozu ne de atlar.* (AY, s. 50).

Bu yapıdaki "ne ... ne (de) ..." bağlacının sadece aşağıdaki örnekte "... ne de ..." şeklinde kullanıldığı görülmektedir. *Hiçbir sözcüğünün "ne"nin anlam işlevini de yerine getirmesi, bunda başlıca etken olarak ifade edilebilir: Hiçbir fikri ne de kimseyi müdafaa edecek halde değilim.* (YG, s. 205).

2.4.1.2. ne (sözcük) ne (sözcük grubu): Bu bağlama yapısının aynı gruptaki diğer yapılara göre çok fazla kullanılmış olduğu (37 adet) görülmektedir: *Bu gece benim için ne Meksika ne başka yer var.* (AY, s. 153), *Ne hayat ne de ölüm adını verdiğimiz kardeşi, doktorsuz olurdu.* (HU, s. 358).

Bu bağlama yapısının yer aldığı cümlelerdeki yüklemelerin olumlu (22 adet) ve olumsuz (15 adet) olmak üzere her iki şekilde de kullanıldığı görülmektedir. Burada, Yüklem ile bağlama grubu arasına herhangi bir sözcük ve sözcük grubunun girmesi, olumsuz anlama sahip *hiç*, *hiçbir* sözcüklerinin cümlede kullanılması, "ne ... ne (de) ..." bağlama yapısını içinde barındıran cümlelerin -*dlk* sıfat-fiil ekini olumsuzluk ekiyle birlikte almaları, yüklem

cümle başında yer alması ve –*mAdAn* zarf-fiil eki genel olarak olumsuzluğun başlıca nedenleridir: *Bunlar o cins şeylerdi ki, ne hakikatini ne de gülünç tarafını bugünün insanı anlayamaz.* (SAE, s. 51), *Ve bu acayip XVII. Asırda padişahlar ne şehirde ne kendi saraylarında hiç de hür değildiler.* (BŞ, s. 228).

Türkçede -özellikle şiirlerde-, “ne ... ne (de) ...”li bağlama grubunun bağlı olduğu yüklem cümle başında olumsuz olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, aslında “ne ... ne (de) ...”li bağlama grubunun sadece kendinden sonra gelen yüklemi olumsuzluk yönünden etkileyebildiği şeklinde yorumlanabilir. Bu kullanımın Tanpınar’ın eserlerinde tek bir örneği vardır: *Acıma ne kendine ne de gelecek günlerine.* (B, s. 77).

2.4.2. Üç unsurlu “ne ... ne (de) ...” yapıları: İki unsurlu “ne ... ne (de) ...” yapılarına oranla çok daha az kullanılan bağlama yapısıdır. Tanpınar’ın eserlerinde bu yapının 20 adet örneği vardır. Bunlar beş farklı şekilde kullanılmaktadır:

2.4.2.1. ne (sözcük) ne (sözcük) ne (sözcük grubu): Bu grupta en çok kullanılan (9 adet) “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapısıdır: *Ne şarka ne garba ne falana feşmekâna bağlıyım; bize bağlıyım.* (MB, s. 94), *Hakikaten dünyası diyebileceği herkes bu evde idi; fakat o anda ne Nuran’ı ne İhsan’ı ne de evdeki öbür misafirleri düşünüyordu.* (HU, s. 298).

Bu yapıda, belirli bir anlam yükü taşımadığı durumlarda özellikle ilk *ne*’nin kullanılmadığı da görülmektedir: *İstanbul’dan ne Fakülte’den ne de bir yerden mektup alamıyorum.* (TM, s. 208).

2.4.2.2. ne (sözcük) ne (sözcük grubu) ne (sözcük): Tanpınar’ın eserlerinde bu yapının kullanımı, sadece aşağıda verilen örnekten ibarettir. Pek tercih edilen bir kullanım değildir: *Her vesile ile bana onları anlattılar; hakikatte evimizde asıl yaşayanlar onlardı; ne benim ne dadımın ne de evdekilerin kendimize mahsus bir hayatımız pek yoktur.* (H, s. 113).

2.4.2.3. ne (sözcük) ne (sözcük grubu) ne (sözcük grubu): *Ne İstanbul’u ne genç kadını ne de hayat dediğimiz ve ne olduğunu bir türlü bilmediğimiz şeyi hiçbir zaman bu kadar güzel bulmamıştı.* (H, s. 307).

Bu yapıda “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapılarının *ne (ne ... ne de ...)* *ne de (sözcük grubu)* şeklinde iç içe girdiği örneğe de rastlamaktayız: *Fakat genç kız ne ona ne de atını arabanın yanından ayırmayan jandarmaya ne de hiç kimseye tek kelime söylüyordu.* (HU, s. 27).

2.4.2.4. ne (sözcük grubu) ne (sözcük) ne (sözcük grubu): *Vâkıa bu sefer ne genç kadını ne masayı ne balık kavanozunu görmüştü.* (H, s. 237).

Bu yapıda, bazen olumsuz anlama sahip *hiçbir* sözcüğü “ne”nin olumsuzluk işlevini de yerine getirebilmekte ve dolayısıyla “ne”nin kullanılmadığı görülmektedir. Bu kullanım, “ne”nin olumsuzluk işlevini gösteren somut örneklerden biri olması bakımından dikkate değerdir. Ayrıca burada “ne ... ne (de) ...”li bağlama yapısının *ne (ne “sözcük grubu” ne de “sözcük”)* *ne (sözcük grubu)* şeklinde iç içe kullanılabildiği de görülmektedir: *Serinletmesin ne çıkar / Bu ümitsiz yalvarışı, / Hiçbir meyve, ne de pınar, / Ne de günlerin akışı!* (B, s. 36).

2.4.2.5. ne (sözcük grubu) ne (sözcük grubu) ne (sözcük): *Dede'nin kendisine has bir melânkolisi vardır ki ne yaşadığı devirle ne de hayatının ârzaları ile hattâ ne de Mevlevîlikle tamamıyla izah edilemez.* (BŞ, s. 247).

2.4.3. Dört unsurlu "ne ... ne (de) ..." yapıları: Tanpınar'ın eserlerinde bu yapılar seyrek kullanılan (9 adet) yapılardır. "ne ... ne (de) ..." bağlacının çoğunlukla kısa unsurlu yapıları bağlamaya elverişli olması, bunda başlıca etken olarak düşünülebilir. Bu yapıların bir kısmının yüklemi olumsuzken (6 adet) bir kısmının yüklemi olumludur (3 adet). Yüklem olumsuz olmasının başlıca nedeni, yüklem ile "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapısı arasına herhangi bir sözcük ya da sözcük grubunun girmesidir. Aksi durumda yüklem olumlu olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu yapı beş farklı şekilde kullanılmaktadır:

2.4.3.1. ne (sözcük grubu) ne (sözcük grubu) ne (sözcük) ne (sözcük grubu): *Daha başladığı anda o kadar dikkatle beklediği bu tren sesi ona ne Erenköy istasyonunun küçük bahçesinin yaz sabahlarını, ne trenle önünden her geçişinde kapalı pencerelerini seyretmekten hoşlandığı büyük, Abdülaziz devri konağında güzel, taze kadınları, ihtiyar halayıklar ve kalfalarıyla vehmettiği sırları, ne istasyonu ne merdivenlerinden çıkar çıkmaz kış günlerinde yüzünü kavuran o keskin poyrazlardan birini, hiçbir şey getirmemişti.* (AY, s. 54-55).

2.4.3.2. ne (sözcük) ne (sözcük grubu) ne (sözcük grubu) ne (sözcük grubu): *Ne perdeler, ne perdenin muhteşem örtüsü, ne yerdeki küçük seccade ve sedef rahleler, ne duvardaki fotoğraf vardı.* (H, s. 70).

2.4.3.3. ne (sözcük) ne (sözcük) ne (sözcük) ne (sözcük grubu): Tanpınar'ın eserlerinde dört unsurlu yapılar içerisinde en çok kullanılan (3 adet) yapıdır. Bunda çoğunlukla sözcüklerin bağlanması başlıca etken olarak düşünülebilir. Çünkü ne ... ne ... bağlacının genellikle kısa unsurları bağladığı görülmüştür: *Ne irade, ne akıl, ne mantık, ne dünü hatırlamak, hiçbir şey onun önüne geçemiyor.* (SD, s. 297).

2.4.3.4. ne (sözcük) ne (sözcük) ne (sözcük grubu) ne (sözcük grubu): *O ne medreseden, ne tekkeden, ne şeyhülislâm kapısından, ne kazasker konağından gelir; halkın hayatından doğmuştur.* (MB, s. 92).

2.4.3.5. ne (sözcük) ne (sözcük grubu) ne (sözcük) ne (sözcük): *Hayır Selim'i unutmayacaklardı, unutmalarına imkân yoktu. Korkunç bir şeydi bu. Garip şekilde korkunç... Ne Selim'i ne de öbürlerini. Ne Ziya'yı ne Nuri'yi... Hiçbirini unutmayacaklardı.* (AY, s. 155).

2.4.4. Dörtten fazla unsurdan oluşan "ne ... ne (de) ..." yapıları: Tanpınar'ın eserlerinde bu kullanımın iki örneği vardır. Bunlardan biri 5 unsurdan ve diğeri 9 unsurdan oluşmuş "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubudur. Birinde olumsuzluk bildiren bir sözcük; diğeri "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapısı ile yüklem arasında bir sözcük grubu bulunmasından dolayı her ikisinin de yüklemi olumsuzdur: *Artık hiç kimseyi tek başına düşünemiyordu; ne Nuran ne İhsan ağabeyi ne yenge ne Macide ne yazacağı kitap, hiçbiri yoktu.* (HU, s. 373), *Daha ne Goethe ne Balzac ne Stendhal ne Dostoevsky ne Tolstoy ne Dickens ne on sekizinci asır İngiliz romanının şaheserleri ne Molière ne Racine Türkçe'de tam olarak okunamaz.* (YG, s. 32).

Tanpınar'ın eserlerinde toplam 85 adet sözcüklerden ve sözcük gruplarından oluşmuş farklı unsurlu bağlama yapısı bulunmaktadır. Bu yapıların büyük çoğunluğu "ne ... ne (de) ..." yapısında iken sadece iki örnekte "... ne

de ...” yapısı kullanılmıştır. Bu yapıda, genellikle iki unsurun (54 adet) ve daha az olmak üzere ikiden fazla unsurun (31 adet) birbirine bağlandığı; özellikle ikiden fazla unsurdan oluşan “ne ... ne (de) ...” yapılarında sözcüklerin sözcük gruplarına oranla daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Farklı unsurları birbirine bağlayan “ne ... ne (de) ...”li bağlama grubunun bulunduğu cümlelerde *hiç*, *hiçbir* gibi olumsuzluk bildiren sözcüklerin kullanılması durumunda yüklem kurallı bir şekilde olumsuz olduğu; yüklem ile bağlama grubu arasına çeşitli unsurların girmesi durumunda ise -istisnaları olmakla birlikte- yüklem genellikle olumsuz olduğu görülmektedir.

Tanpınar’ın eserlerinde, “ne ... ne (de) ...” bağlacının sözcük ve sözcük gruplarından oluşan farklı unsurlu bağlama yapıları meydana getirebildiği; buna karşılık *sözcük ve cümle* veya *sözcük grubu ve cümleden* oluşan farklı unsurlu bağlama yapıları meydana getiremediği görülmektedir. Yani “ne ... ne (de) ...” bağlacı cümleleri olumsuzluk işleviyle sadece cümlelere bağlayabilmektedir.

3. Sonuç

3.1. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın bütün roman, hikâye, şiir, deneme ve mektuplarından hareketle hazırladığımız bu çalışmayla Tanpınar’ın eserlerinde “ne ... ne (de) ...” bağlacının sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri olumsuzluk işleviyle birbirine bağladığı ve sık tercih edildiği (toplam 402 adet);

3.2. “ne ... ne (de) ...” bağlacının en çok sözcük gruplarını (148 adet) ve cümleleri (110 adet); bunlara göre daha az olmak üzere sözcükleri (59 adet) ve farklı unsurlu yapıları (85 adet) birbirine bağladığı;

3.3. “ne ... ne (de) ...” bağlacının cümleleri birbirine bağladığı durumlarda cümlelere ait yüklem kurallı bir şekilde olumlu olduğu; sözcük ve sözcük gruplarını birbirine bağladığı durumlarda ise yüklem olumlu olduğu örneklerin olumsuz örneklere göre oldukça fazla olduğu;

3.4. “ne ... ne (de) ...” bağlacının yer aldığı cümlelerde yüklem çoğunlukla olumlu olduğu; olumsuzluğun genellikle yüklem ile *ne ... ne ...* li bağlama grubu arasına olumlu herhangi bir unsurun girmesinden, cümlede olumsuzluk bildiren sözcüklerin veya sözcük gruplarının kullanılmasından, yüklem cümle başında bulunmasından, *-dik*, *-AcAk* sıfat-fiil eklerinin “ne ... ne (de) ...” bağlacının bağlı olduğu yüklemde sadece olumsuzluk ekiyle kullanılabilmesinden ve *-mAdAn* zarf-fiil ekinden kaynaklandığı;

3.5. “ne ... ne (de) ...” bağlacında, sondaki *ne*’nin çoğunlukla *de* kuvvetlendirme edatı olarak bazen de almadan kullanıldığı; kuvvetlendirme edatının belirli bir kural dahilinde kullanılmadığı ve genel olarak yazarın tercihinin bağlı olduğu; ancak kuvvetlendirme edatının çoğunlukla sözcüklerin bağlandığı durumlarda kullanılmadığı ve cümlelerin birbirine bağlandığı durumlarda kullanıldığı;

3.6. “ne ... ne (de) ...” bağlacının olumsuzluk işleviyle çoğunlukla iki unsuru ve seyrek olmak üzere ikiden fazla unsuru birbirine bağladığı; ikiden fazla unsurlu yapıların en az cümleleri (4 adet) ve en fazla sözcük ve sözcük gruplarından oluşan farklı unsurlu yapıları (31 adet) birbirine bağladığı;

3.7. "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapısının olumsuzluk bildiren sözcük ya da sözcük gruplarını açıklama ve pekiştirme işleviyle de kullanılabilirdiği;

3.8. "ne ... ne (de) ..."li bağlama yapısında bazen ilk "ne"li kısmın "ne ... ne (de) ..." bağlama grubundan oluştuğu ve bundan dolayı iç içe girişik farklı bir "ne ... ne (de) ..."li bağlama grubu yapısının meydana geldiği; bu kullanımın sadece sözcük ve sözcük gruplarının bağlandığı durumlarda seyrek olarak tercih edildiği;

3.9. "ne ... ne (de) ..." bağlacının genellikle olumsuzluk işleviyle kısa unsurları birbirine bağlayan bir özellik taşıdığı; bu bağlaçla oluşturulan bağlama gruplarında uzun cümle ve sözcük gruplarının pek tercih edilmediği;

3.10. "ne ... ne (de) ..." bağlacında bazen *hiç*, *hiçbir* gibi olumsuz anlamlı sözcüklerin ilk *ne*'nin yerini de tutabildiği;

3.11. "ne ... ne (de) ..." bağlacının "... ne de ..." şeklinde de kullanılabilirdiği; "... ne de ..." yapısının daima *de* kuvvetlendirme edatıyla birlikte kullanılabilirdiği; en çok cümleleri ve seyrek olarak sözcük ve sözcük gruplarını birbirine bağladığı; sadece iki unsurla bağlama grubu oluşturabildiği;

3.12. "ne ... ne (de) ..." bağlacının "... ne de ..." şeklinde cümleleri birbirine bağladığı durumlarda "ne de"nin önündeki cümlenin olumsuz yükleme ve arkasındaki cümlenin ise olumlu yükleme sahip olduğu; dolayısıyla olumsuz cümlenin ilk *ne*'nin de yerini tutarak bu kullanımın ortaya çıkmasında başlıca etken olduğu; bu kullanımın kurallı ve sistemli bir kullanım olduğu;

3.13. "ne ... ne (de) ..." bağlacının "... ne de ..." şeklinde cümleleri bağladığı iki örnekte "ne"nin olumsuzluk işlevinde olmadığı ve "ve" işleviyle iki olumsuz cümleyi birbirine bağlayabildiği tespit edilmiştir.

KISALTMALAR

- TM KERMAN, Z. (2007). *Tanpınar'ın Mektupları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- YG TANPINAR, A. H. (1996). *Yaşadığım Gibi*. hzl., Birol Emil. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- HU TANPINAR, A. H. (2000). *Huzur*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- BŞ TANPINAR, A. H. (2001). *Beş Şehir*. Ankara: MEB Yayınları.
- SAE TANPINAR, A. H. (2002). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- H TANPINAR, A. H. (2002). *Hikâyeler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- SD TANPINAR, A. H. (2005). *Sahnenin Dışındakiler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- AY TANPINAR, A. H. (2009). *Aydaki Kadın*. hzl., Güler Güven. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- MB TANPINAR, A. H. (2010). *Mahur Beste*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- B TANPINAR, A. H. (2010). *Bütün Şiirleri*. hzl., İnci Enginün. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TE-5 YAZIMOV, O. vd. (1993). *Türkmen Edebiyatı - V Klas için Okuv Kitabı*. Aşgabat: Turan-1 Neşriyatı.

Kaynaklar

- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Bang, W. (1996). *Köktürkçeden Osmanlıcaya*. Ankara: TDK Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: University Pres.
- Çağatay, S. (2008). “nä, qanı, ärnä Pekiştirme Edatları Üzerine”, 100. *Doğum Yıldönümüne Armağan - Prof. Dr. Saadet Çağatay'ın Yayınlanmış Tüm Makaleleri C. 1.* (hzl.: Aysu Ata). İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı Yay., s. 185-189.
- Çetin, E. (2007). “Kutadgu Bilig’de ne Soru Sözcüğü ve Kullanımları”, Kazakistan ve Türkiye’nin Ortak Kültürel Değerleri Sempozyumu Bildirileri (21-26 Mayıs 2007), Almatı: 437-444.
- Dağlı, Y. ve KAHRAMAN, S. A. (2001). *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Bağdat 305 Yazmasının Transkripsiyonu – Dizini 4. Kitap*. İstanbul: YKY.
- Deny, Jean (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*. Çev., Ali Ulvi Elöve. İstanbul: Maarif Vekaleti.
- Dilçin, Cem (1991). *Mes’ûd Bin Ahmed Süheyl ü Nev-bahâr (İnceleme – Metin – Sözlük)*. Ankara: AKM Yayınları.
- Edzard, D. O. (2003). *Sumerian Grammar*. Leiden: Brill.
- Eraslan, K. (1999). *Mevlâna Sekkâkî Divanı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Ergin, M. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gemalmaz, E. (2010). “Türk Dilindeki Ses Hadiselerinin Bu Dilin Sentaksıyla İlgisi”. *Türkçenin Derin Yapısı*. Yay. hzl.: Cengiz Alyılmaz, Osman Mert. Ankara: Belen Yayınları, s. 267-274.
- Gencan, T. N. (1970). “Ne ... Ne Bağlacı Üzerine”, *Türk Dili*, XXI (220): 264-274.
- Gökyay, O. Ş. (1996). *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu – Dizini 1. Kitap*. İstanbul: YKY.

- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü A - N*. Ankara: TDK Yayınları.
- Haceminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Haceminoğlu, N. (2000). *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kahraman, S. A. ve DAĞLI, Y. (1999). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Bağdat 305 Yazmasının Transkripsiyonu – Dizini 3. Kitap*. İstanbul: YKY.
- Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (2009). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karasoy, Y. (1998). *Şiban Han Dîvânı (İnceleme – Metin – Dizin – Tıpkıbasım)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karpuz, H. Ö. (2002). *Türkçe'de Zarflar -Türkiye Türkçesi Edebi Dilindeki Zarfların Yapısal ve İşlevsel İncelemesi-*. Denizli: Ege-Doğuş Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2005). "Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları", *Türk Dili*, 638: 118-125.
- Köktekin, K. (2007a). *Yûsuf-ı Meddah: Varka ve Gülşah*. Ankara: TDK Yayınları.
- Köktekin, K. (2007b). *Yusuf Emirî Divanı (Giriş – İnceleme – Tenkitli Metin – Sözlük – Tıpkıbasım)*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Menabit, C. S. (2006). "Ne ... Ne'li Veya Ne ... Ne de'li Bağlama Edatlarında Olumsuzluk Sorunu", *TDAY (Belleten)*, 2004/1: s. 71-91.
- Nalbant Özkan, B. (2003). "Ne Kelimesinin Farklı Bir Kullanılışı Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, XVI (1): 73-86.
- Nadelyev, B. M. vd. (1969). *Drevnetyursky Slovar'*. Leningrad: Akademiya Nauk SSSR.
- Nişanyan, S. (2007). *Sözlerin Soyağacı -Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü-*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Özönder Barutçu, S. (1992). "Eski Türkçe *kaltı* ve *nelük* Kelimeleri Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, X (1): 71-76.
- Öztürk, M. (1988). *Farsça Dilbilgisi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen*. Helsinki.
- Safa, P. (1999). *Osmanlıca Türkçe Uydurmaca*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Salan, E. (2011). "Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde "hem" Sözcüğünün İşlev Bakımından Karşılaştırılması", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, 6 (1): s. 1670-1686.
- Tekin, Ş. (2001). *İştikakçının Köşesi Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Temir, A. (1946). "Uygurca kaltı ve Altay dillerindeki ka- zamiri hakkında" Beşinci Türk Dili Kurultayı 1945 Birleşimler Tutanaklar Tezler, İstanbul: 280-293.
- Tevfik, E. (1909). *Ne Edat-ı Nefyi Hakkında Tettebbuat*. İstanbul: Matbaa-i Ebuuziyya.
- Tiken, K. (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yavuz, S. (2010). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yavuzarslan, P. (1993). "Anadolu Ağızlarında *ha (*ka) Zamirinin Türevleri", *Türkoloji Dergisi*, XI (1): 309-320.